

**ФОРМУВАННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КОЛЕКЦІЇ У ФОНДАХ
ЛЬВІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ***Яна ЯКОВИШИНА¹, Оксана КУЦЕНЯК²**¹ Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
вул. Винниченка, 24, 79008, м. Львів, Україна, e-mail: jkovyshyna@ukr.net**² Львівський історичний музей,
пл. Ринок, 24, 79000, м. Львів, Україна, e-mail: okutsenyak@gmail.com*

Фондова колекція трипільської культури Львівського історичного музею нараховує понад 6000 од. зб. Поповнення відбувалися шляхом передачі матеріалів з інших установ, а також завдяки польовим роботам співробітників музею.

Найбільшу частину колекції (майже 1200 од. зб.) складають матеріали, здобуті під час археологічних досліджень біля с. Кошилівці Заліщицького р-ну Тернопільської обл. Колекція передана 1940 р. з Музею Дідушицьких. Другою за чисельністю групою (1100 од. зб.) є матеріали з поселення біля с. Городниця Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. Збірка спочатку зберігалася в Музеї Дідушицьких, потім – у Миському музеї старожитностей Червенської землі, 1940 р. її передали до Львівського історичного музею. Такою ж за величиною є колекція знахідок із с. Незвисько Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. Ці матеріали зберігалися в Університеті та в Миському музеї старожитностей Червенської землі і 1940 р. передані у Львівський історичний музей. Майже 900 знахідок походить з пам'ятки біля м. Заліщики Тернопільської обл. Їх передано до Львівського історичного музею 1940 р. з Музею Наукового товариства ім. Шевченка та з Інституту суспільних наук (нині Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) у 1950 р.

У 1952 р. трипільську колекцію поповнили працівники відділу первісного суспільства (так тоді називали відділ археології Львівського історичного музею) І. Свешніков, В. Савич, Г. Власова. Вони проводили розвідки на Тернопільщині біля сіл Більче-Золоте, Глубічка, Федорівка, Яблунівка.

Останнє надходження відбулося в 1988 р. Тоді співробітник Львівського історичного музею І. Михальчишин обстежував трипільське поселення біля с. Глиняни на Золочівщині.

Ключові слова: фондова колекція, Львівський історичний музей, трипільська культура.

Фондова колекція трипільської культури Львівського історичного музею нараховує понад 6000 од. зб. Вона формувалася протягом тривалого часу. Географія походження охоплює 50 місцевостей України з Івано-Франківської, Київської, Львівської, Тернопільської, Черкаської та Чернівецької обл. Походження 70 артефактів встановити не вдалося.

Найбільшу частину колекції (майже 1200 од. зб.) складають матеріали, здобуті під час археологічних досліджень біля с. Кошилівці Заліщицького р-ну Тернопільської обл. Пам'ятка відома в літературі як Кошилівці (Обоз). Вона стала епонімною для кошиловецької групи, датована фіналом СІ та СІІ [Ткачук, 1998, с. 16]. Поселення відкрите А. Шнайдером. Я. Пастернак, опираючись на відомості А. Шнайдера, писав: "Селище виявив А. Шнайдер у 1878 році; він вважав його місцем колишнього римського табору, а знайдену там жіночу глиняну фігурку – зображенням римської богині Фльори" [Пастернак, 1961, с. 223]. Подібна інтерпретація матеріалу була даниною тогочасним тенденціям у науці, коли трипільські артефакти пов'язували з периферією античної цивілізації.

В. Штокало прослідкував 7 етапів польового вивчення поселення. Етап 1 – відкриття А. Шнайдером у 1878 р. Етап 2 – обстеження 1906 р. Відбулось друге відкриття пам'ятки власниками Обозу Бернштейнами. Того ж року мали місце кількадевні розкопки Р. Кайндля та

огляд пам'ятки В. Пшибиславським. Останній планував через рік розпочати тут розкопки від "Трона опікунів для пам'яток Східної Галичини". Однак В. Пшибиславський передчасно помер. Етап 3 – розкопки К. Гадачека у 1908–1912 рр., що охопили майже половину трипільського поселення. За матеріалами цих досліджень вчений видав книгу та ілюстрований альбом до неї. Етап 4 – невеликі розкопки Л. Козловського у 1923 р. Етап 5 – стихійні розкопки 1928–1934 рр., які проводила Т. Немировська, сестра власника Обозу. Знайдені речі відправляли до Варшави, ймовірно, за винагороду. Етап 6 – короткотривалі розкопки 1953 р. трипільського загону Подільської археологічної (комплексної) експедиції Інституту суспільних наук АН УРСР під загальним керівництвом Ю. Захарука і безпосереднім керівництвом В. Кравець. Етап 7 – обстеження 1975 р. археологічної експедиції Тернопільського краєзнавчого музею під керівництвом І. Герети [Штокало, 1998, с. 6–8].

Матеріали з Кошилівців, які зберігаються у Львівському історичному музеї, походять з розкопок 1908–1912 рр. К. Гадачека. Колекція передана 1940 р. з Музею Дідушицьких. У збірці крем'яні та кістяні знаряддя праці, різноманітний посуд, серед якого велика кількість цілих форм. Особливо цінною є добірка мальованої кераміки та мальованих теракотових антропоморфних і зооморфних статуеток.

Другою за чисельністю групою (1100 од. зб.) є матеріали із поселення біля с. Городниця Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. У змішаному матеріалі пам'ятки присутній керамічний посуд часу VI–VII, а також часу VIII. Поселення виявлене і досліджене І. Коперницьким і В. Пшибиславським у 1877–1882 рр.

Протягом 1878–1882 рр. на пам'ятці працював І. Коперницький [Kopernicki, 1884]. Дослідник розкопав тут кілька площадок. Серед знахідок чимало уламків керамічного посуду, знайдено також і цілі форми. Весь керамічний матеріал ще І. Коперницький розподілив на два види: 1) прості вироби, для яких характерний слабкий, проте рівномірний випал; 2) досконаліші вироби – добре випалені, орнаментовані. За сучасною термінологією, це можна назвати умовним поділом на кухонну та столову кераміку [Kopernicki, 1884].

Розписний посуд Городниці виготовлений з добре відмудленої глини темно-коричневого або червонуватого кольору; випал добрий. Розпис на посудинах біхромний або поліхромний та займає близько 2/3 поверхні. Серед уламків є значна кількість великих фрагментів, за якими можна визначити переважаючі форми посуду. Загалом розрізняємо дев'ять типів посуду.

1. Грушоподібні посудини з високою майже циліндричною шийкою та сфероконічним тулубом. На тулубі посудин переважає тангентний орнамент, виконаний двома (червона і біла або чорна і біла) чи трьома (червона, чорна і біла) фарбами. Під вінцями – різні композиції зі смуг тонких ліній, кіл, овалів.

2. Біноклеподібні посудини, описані В. Пшибиславським, розписані перед випалом смугами та лініями темно-коричневого кольору на білому тлі. З внутрішньої сторони поверхню ангобували у верхній частині посудини. І. Коперницький і В. Пшибиславський писали ще про 18 уламків, можливо, біноклеподібних посудин. Однак у фондовій колекції збереглися лише три фрагменти такого начиння – вінця чаші з розписом у дві фарби – коричневою і білою. Орнамент утворюють кола та діагональні смуги тонких ліній. Інші вінця розписані біхромно – червоною і білою фарбами "ялинковим" орнаментом на внутрішній і зовнішній поверхнях. А також фрагмент перемички, орнаментований червоними лініями на білому тлі поверхні.

3. Конічні миски різних розмірів, у тому числі мініатюрні. Зовнішній орнамент складався з чотирьох коричневих кіл на білому тлі, внутрішній – аналогічний.

4. Кубки різних розмірів, розписані поліхромно, червоними трикутниками або "гірляндами" на природному тлі при вінцях на обох поверхнях.

5. Шоломоподібні покритишки з "ялинковим" орнаментом, виконаним червоною фарбою на білому тлі по зовнішній і внутрішній поверхнях.

6. Горщик, внутрішня поверхня якого червона, а зовнішня – розписана смугами темно-коричневого кольору на білому тлі.

7. Амфори з високими, відігнутими у вигляді лійки вінцями та двома горизонтальними вушками на шийці. Розписана вся зовнішня поверхня (окрім денця), з внутрішнього боку деколи нанесли орнамент під вінцями. Композицію будували двома фарбами – червоною і чорною.

8–9. Також присутні глеки великих розмірів, кратери, глеки середніх розмірів та ще менші кубки, горщики.

Збірка спочатку зберігалася в Музеї Дідушицьких, потім – у Міському музеї старожитностей Червенської землі, а 1940 р. передана до Львівського історичного музею.

Такою ж за величиною є колекція знахідок із с. Незвисько Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. Багатошарове поселення стало відоме після розкопок Л. Козловського у 1926 р. [Kozłowski, 1930]. Фрагменти керамічного посуду трипільського часу передано до відділу археології Музею НТШ [Пастернак, 1933, с. 120]. У 1951 р. Дністровська експедиція Інституту суспільних наук АН УРСР разом з трипільською експедицією ПМК АН СРСР здійснила обстеження місцевості біля відомого поселення Незвисько [Черниш, 1952]. Виявилось, що пам'ятка містить декілька різночасових шарів. Матеріали з попередніх розкопок Л. Козловського не опубліковані, а колекції Львівського історичного музею (з двох різних пунктів) змішані [Черниш, 1954]. Цікавість і важливість пам'ятки та невизначеність раніше віднайденого матеріалу спричинили подальше її теренове вивчення. Починаючи з 1953 р., протягом п'яти сезонів (1953–1957 рр.) велися дослідження поселення під керівництвом К. Черниш (Інститут суспільних наук АН УРСР і Державний Ермітаж). Протягом цього часу виявлено 10 різночасових культурних шарів від IV тис. до н. е. аж до XII–XIII ст. н. е., включаючи шари середнього етапу Трипілля [Черниш, 1953; 1954; 1956; 1957].

Всі матеріали з пам'ятки, які перебувають у Львівському історичному музеї, походять з розкопок Л. Козловського та належать до часу VI та VII (малочисельна частина знахідок). Переважає столовий посуд, виготовлений з добре відмуденої глини. Випал якісний. Розпис на посуді добре зберігся; його нанесено чорною фарбою на жовтогаряче тло. За формами такий посуд значно різноманітніший від кухонного.

Грушоподібні посудини із загнутою до середини шийкою, часом на широких і високих піддонах, мали орнамент, що складався з компонування спіралей, що вкривали тулуб посудини майже до самого денця.

Виявлено також шоломоподібні покритишки, орнамент яких складали спіралі або вертикальні полоси і трикутники.

Конічні миски різних розмірів, у т.ч. мініатюрні. Декорували зовнішню і внутрішню поверхню однаково. Конічні миски розписували з'єднаними овалами і хвилястими або прямими стрічками орнаменту з 3–4 тонких смуг, іноді від них відходили зубчики.

Кубки різних розмірів, орнаментовані ламаними лініями та “гірляндовим орнаментом”. Для побудови малюнку переважно використано чорні лінії і білі смуги, заповнені тонкими червоними лініями, або біхромний розпис червоною і білою фарбами. З об'єкту, датованого етапом VI, походить фрагмент кубка з композицією із кіл [Смірнова, Черниш, 1956, табл. XII, рис. 4], подібну до зразків із Більче-Золотого (Парк I), Аріушд [Laszlo, 1914, pl. III, 6–8], Фрумушика [Matasă, 1946, pl. VI–XII; Dumitrescu, 1974, fig. 111], Извоаре [Vulpe, 1957, fig. 138, 2; 139, 2; 157, 1; 167, 1], Тирпешть [Marinescu-Bîlciu, 1981, fig. 168, 1; 173, 2, 3; 174, 1] на перших етапах Кукутень А та в Дрегушені етапу Кукутень А4 [Marinescu-Bîlciu, 1989, fig. 14, 5; 2000, fig. 121, 1]. У кераміці Більче-Золотого (Парк I) такий розпис на кубках зберігся, напевно, як архаїзм. Кубки з округлим тулубом, маленьким денцем і високою звуженою шийкою – прямою або відігнутою біля вінець, що досить часто мали два невеликі вушка з горизонтальним отвором.

Ложки репрезентовані фрагментами, орнаментованими червоною і білою фарбами.

Ці матеріали зберігалися в Львівському університеті та у Міському музеї старожитностей Червенської землі і 1940 р. передані у Львівський історичний музей.

Майже 900 знахідок походить з пам'ятки в околицях м. Заліщики Тернопільської обл. Поселення розкопували у різні роки Ю. Полянський [Полянський, 1928], О. Кандиба [Кандиба, 1937], Л. Козловський [Kozłowski, 1939]. Воно стало епонімним для заліщицької групи, хронологічно вписується у час VI–VII.

Вперше у Заліщиках розвідкові роботи провів Ю. Полянський ще в середині 1920-х рр. Як можна зрозуміти зі звіту дослідника, на поселенні, що займало схил лівого берега Дністра, напевно, існували житла двох типів – наземні глинобитні й “житлові” ями [Полянський, 1928, с. 17]. Тут зібрано велику колекцію знарядь праці з кременю, каменю, кістки та, звичайно, керамічних виробів.

Матеріали, зібрані Ю. Полянським (глики, шоломоподібні покришки, миски, біноклеподібні посудини, чаші; траплялися також жіночі мальовані фігурки та незначна кількість виробів з кременю [Полянський, 1928, с. 17, 19]), так само, як і в попередні роки, передано до археологічного відділу Музею НТШ у 1928 р. [Пастернак, 1929, с. 238; 1933, с. 120]. У 1930-х рр. поселення досліджував О. Кандиба [Кандиба, 1937]. Сьогодні більша частина матеріалів із Заліщиків зберігається у Львівському історичному музеї – як цілих посудин, так і фрагментованих.

Хоча поселення досліджували протягом тривалого часу, масштабних розкопок на ньому не проводили. Незважаючи на це, воно є одним із найінформативніших з усієї групи. Це пояснюється тим, що пам'ятка дала найбільше цілих форм посуду та “формууючих фрагментів”.

Керамічний матеріал Заліщиків за технологічними ознаками (склад глини, випал та зовнішня обробка поверхні посудин) умовно розділений на дві категорії: столова кераміка та кухонна. До столової кераміки відносять посудини розписні (97 %) та кераміка із заглибленим орнаментом (0,4 %). Кухонний посуд містить групу посудин із домішкою черепашок у тісті (2,6 %). Окрім того, є декілька фрагментів із невиразними рослинними домішками та окремих вид кераміки – пластика.

Розписний столовий посуд, виготовлений із дрібноструктурної відмуленої глини з домішками піску, добре випалений. Колір глини після випалу – від червоно-жовтого до коричневого або сіруватого, зовнішня поверхня залощена.

Серед форм посуду чисельно переважають кубки. Вони бувають різних розмірів, заввишки від 9,5 до 20 см. Цей тип посуду не завжди однаковий, можна простежити два досить стійких варіанта, окрім них, є ще мініатюрні кубки. Суттєва різниця простежується не лише у особливостях морфології, а й в орнаменті.

Перший варіант представлений кубками, розписаними біхромними (червона і біла фарби) та поліхромними (червона, чорна і біла фарби) орнаментами у вигляді гірлянд. Для цих посудин характерні – бомбоподібний тулуб, широка шийка з дещо відігнутих краєм, зустрічаються і шийки у формі лійки. Частіше на шийці присутні два горизонтальні вушка і такий кубок нагадує амфору, хоч інколи трапляються і кубки з одним вушком.

Другий варіант кубків переважає. Посудини мають слабкопрофільоване відносно тулуба денце та одне вушко. Цей тип найближчий давнішим кубкам Трипілля VI та Кукутень А. Розпис різноманітний як у використанні фарб, так і мотивів орнаменту, хоча це може бути пов'язане лише з більшою репрезентативністю цього типу посудин. Малюнок – біхромний та поліхромний. Серед елементів орнаменту зустрічаються тангенти, гірлянди, кола, лінії. Орнамент вкриває зазвичай дві третини зовнішньої поверхні. Інколи орнаментовано і саме денце посудини. Досить часто розпис наносили і на внутрішню поверхню вінець. Зовнішня поверхня кубка має кілька орнаментальних поясів: вінця, шийка, плічка та тулуб. Однак у більшості випадків, на поверхню кубків орнамент нанесено в один пояс майже по всій поверхні посудини.

Другим типом, за кількісними показниками, є грушоподібні посудини з високим, вузьким, майже циліндричним горлом, плічками, які легко проломлюються, та сфероконічним

тулубом, подекуди трохи приплюснутим. Фарба вкриває 2/3 зовнішньої поверхні посудини, у рідкісних випадках розпис може бути і більшим. Зазвичай проглядається декілька орнаментальних зон, а саме шийка та верхня частина тулубу. Переважають композиції в орнаментальних зонах, виконані різними фарбами з використанням різних елементів орнаменту. Найчастіше на грушоподібні посудини наносили тангентні орнаменти, при цьому композиції на шийці та тулубі відрізняються. Орнамент на тулубі нагадує розписи на кубках, проте вертикальні лінії замінені на овали та кола грушоподібних посудин. О. Кандиба вбачав у цьому подальший розпад обігової спіралі, а вертикальні лінії вважав за видозміни кола та овалу [Кандиба, 2007, с. 288]. Проте, якщо врахувати, що орнаментация посудин у значній мірі продиктована формою, то вертикальні лінії на кубках не обов'язково були наслідком деградації кіл та овалів, як на покритках чи грушоподібних посудинах, а використовували лише для цієї групи посуду. Крім того, не лише в Заліщиках, але і на найближчих поселеннях, кубків, розписаних на зразок тангент з колами та овалами, не знайдено, аби прослідкувати на них такі зміни. Таким чином, аналіз зміни орнаментальних мотивів доцільніше робити не на всьому масиві матеріалу, а окремо для кожної з форм посуду.

Шоломоподібні покритки, притаманні Трипілью VI–VII та Кукутень АВ, можемо спостерігати і у Заліщиках. Всі вони середніх розмірів, мають круглий верх, злегка відігнуті назовні вінця, з добре вираженими плічками. У верхній частині подекуди з'являються вертикально просвердлені вушка. Розпис вкриває всю зовнішню поверхню покриток, проглядається кілька орнаментальних поясів, як і на грушоподібних посудинах, – на шийці та тулубі. Покритки представлені фрагментами та чотирма цілими посудинами практично однакової форми, проте з суттєво різною орнаментацией. Розписи біхромні та поліхромні, серед елементів орнаменту – спіралі, гірлянди, кола, лінзоподібні овали, паралельні лінії. Схожі елементи орнаменту помічаємо у композиціях на кераміці найближчих пам'яток Середнього Придністер'я. Так, наприклад, мотиви вінець заліщицької покритки аналогічні більчанським та бучачським.

Цікавою є форма покритки із заокругленим верхом, одним вушком та невисокими циліндричними стінками і прямими вінцями. Ця форма нехарактерна для заліщицького посуду, вона зустрічається на енеолітичних пам'ятках Болгарії [Тодорова, 1979, с. 46], хоча розпис типово заліщицький і нагадує орнаментацию шийок грушоподібних посудин. Покритка орнаментована однаково як на зовнішній, так і на внутрішній поверхнях.

Миски мають конічну форму з широкою шийкою, круглими невеликими наліпками у середній частині посудини. Орнамент нанесено із зовнішньої, часто – із внутрішньої сторони.

Миски із вертикально винесеними або злегка нахиленими до середини вінцями та широкою, конічною нижньою частиною, середніх розмірів. Нерідко композиції на зовнішній та внутрішній поверхнях мисок співпадають. Серед орнаментальних елементів поширеними є трикутники зі смугами, овалами і колами всередині. Подібне оздоблення мисок характерне і для інших поселень регіону (Бучач, Більче-Золоте (Парк), Вигнанка та ін.). Можливо, такий орнаментальний мотив показує стилізацію рослинного орнаменту.

Амфори представлено одним зразком, який має майже біконічний тулуб, розхилені вінця та два горизонтально просвердлені вушка. Декор виробу поліхромний і вкриває всю зовнішню поверхню, окрім денця. Вінця орнаментовані і на внутрішній поверхні тонкими червоними лініями.

Біноклеподібні посудини з циліндричним тулубом розписані по всій вільній поверхні.

Ложки не збереглися, маємо лише їхні верхні частини із загнутими кінцями. Вони розписані біхромно: червоною або чорною фарбою на білому тлі. Проте орнаментальні мотиви при зміні кольорів не змінюються.

Розписний орнамент на заліщицькому посуді наносили однією або кількома фарбами. Він, як правило, не займає всієї поверхні посудини, а розміщується поясами, які часто розділяються стрічками на кілька метоп. На посудинах Заліщиків можна виділити різні стилі розпису, характерні для етапу Трипілья VI–VII та Кукутень АВ [Виноградова, 1983].

Матеріали передали у Львівський історичний музей 1940 р. з Музею НТШ, а також з Інституту суспільних наук (нині Інститут українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича) 1950 р.

1950 рік став роком великих надходжень до археологічної колекції Львівського історичного музею. Тоді з Інституту суспільних наук передали артефакти, які надійшли до нього з Музею НТШ та з Музею Дідушицьких.

У 1952 р. трипільську колекцію поповнили працівники відділу первісного суспільства (так тоді називали відділ археології Львівського історичного музею) І. Свешніков, В. Савич, Г. Власова. Вони провадили розвідки на Тернопільщині біля сіл Більче-Золоте, Глубічка, Федорівка, Яблунівка.

Матеріалів з Бучача (Бучачський р-н Тернопільської обл.) найбільше, пам'ятка датована часом VI–VII та VII. Трипільське поселення Бучач розташоване майже в центрі міста на горі Федір, на правому березі р. Стрипи, яка омиває його з півночі, заходу та півдня. При цьому утворюється помітне коліно за течією [Ситник, 2005, с. 18]. Хоча матеріалу з поселення є значна кількість, він розпорошений по різних музеях та установах, що ускладнювало його опрацювання для дослідників. Окрім того, під час проведення тут перших розкопок, склалося хибне враження, яке довгий час побутувало в літературі, щодо деяких матеріалів з поселення, його забудови, хронології. Відкрита пам'ятка співробітником кафедри доісторичної археології та праісторії Львівського університету Л. Козловським, він же проводив тут перші дослідження у 1922 р. Тоді Л. Козловському вдалося виявити рештки чотирьох заглиблених жител квадратної форми (4×4 м), зі стовповою конструкцією та печами, які склалися з плоских каменів середніх розмірів [Kozłowski, 1930, s. 42]. Завдяки порівнянню будови жител та поліхромно розписаного посуду він відніс пам'ятку до кошиловецької групи [Kozłowski, 1924, s. 136]. Але на пам'ятці є, як мінімум, два культурних шари, один з яких – верхній, ранньослов'янський – частково перекриває шар трипільля, а частково прорізає його в місцях заглиблених чотирикутних жител. Усі розкопані слов'янські житла мали печі-кам'янки – характерну особливість культури типу Луки-Райковецької. Л. Козловський витлумачив ранньослов'янські житла і печі-кам'янки, як трипільські [Ситник, 2005, с. 17]. Він підкреслював різницю між кошиловецькими заглибленими печами та бучачькими наземними, які вкопані в площадки [Kozłowski, 1924, s. 148]. Вже під час розвідок у 1952 р. висновки Л. Козловського не підтвердилися, оскільки в Бучачі на горі Федір простежено залишки площадок, які здебільшого нічим не відрізняються від відомих площадок на інших поселеннях [Кравець, 1953, с. 29]. Лише під час рятувних розкопок, організованих Тернопільським краєзнавчим музеєм під керівництвом О. Ситника, 1987 р. з'ясувалося, що ранньослов'янське поселення типу Луки-Райковецької перекриває трипільський горизонт [Ситник, 1993; 2005, с. 18; Ситник, Ягодинська, 2003; 2012]. Розвідкові роботи, як вже зазначали, вели і у 1952 р., організовані відділом археології Інституту суспільних наук АН УРСР (зараз Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ) під керівництвом В. Кравець та І. Свешнікова [Кравець, 1955, с. 133–136]. Ними виявлено невелику кількість керамічного матеріалу, переважно неорнаментованого.

У Львівському історичному музеї зберігаються матеріали з трипільського поселення Бучач, здобуті під час розкопок Л. Козловського, а також розвідкової експедиції під керівництвом І. Свешнікова та В. Кравець. Всі знахідки репрезентовані керамічним посудом. Цілі посудини та формоутворюючі фрагменти дають уявлення про такі форми посуду.

Грушоподібні посудини з високою, майже циліндричною шийкою, плавними плічками та округлим тулубом. На тулубі часто містилися два вушка з вертикальними отворами. Орнамент вкриває 2/3 поверхні посуду, розподіляється на два пояси – під вінцями та на тулубі. Для різних поясів орнаменту на одній посудині обирали різні композиції. Оздобу виконували двома фарбами – червоною і білою або в поліхромії – червоною, чорною і білою. Переважав тангентний орнамент, а також поєднання концентричних кіл, спіралей.

Шоломоподібні покоришки з пласким або круглим верхом та відігнутими назовні вінцями, добре окресленими плічками і, в деяких випадках – вертикальними вушками. Розпис вкривав всю зовнішню поверхню посудин. Найчастіше віднаходимо біхромну (червоно-білу) орнаментацию. На верху покоришки – тангенти, кола, спіралі, волоти, під вінцями – смуги тонких ліній кола та півкола.

Глибокі миски з широкими вінцями, на тулубі яких часто спостерігаємо просвердлені вушка (нова форма на поселеннях заліщицької групи); конічні миски з різко розхиленими стінками; миски з опуклим бочком і відігнутими вінцями. Переважає біхромний розпис червоною фарбою на білому тлі.

Амфори з високими лійчастими вінцями, широкою шийкою, на плічках симетрично розташовані два горизонтальні вушка, деякі у формі трубочок. Слід відзначити, що трубчасті ручки з'являються тут вперше, адже вони не є характерними для заліщицьких пам'яток, але зустрічаються ще на поселенні Городниця над Дністром.

Кубки різних розмірів з опуклим тулубом, широким горлом і ледь відігнутими назовні вінцями; мініатюрні кубки біконічної форми; мініатюрні тонкостінні зі сферичним тулубом. Конусоподібні черпаки; біноклеподібні посудини різних розмірів і пропорцій; ложки (повторний виріб із уламків посуду).

Майже на всіх зразках столової кераміки помітне обличкування з відмуленої глини чи кольоровий ангоб переважно жовтуватого відтінку. В загальній масі домінує монохромний розпис (червона фарба) – 80 % знайдених розмальованих уламків. Біхромний розпис – червона і біла фарби, складає 10–12 %, а поліхромний – чорна, біла, червона фарби – 8–10 %.

Останнє надходження відбулося у 1988 р. Тоді співробітник Львівського історичного музею І. Михальчишин обстежував трипільське поселення біля с. Глиняни на Золочівщині.

Трипільська колекція у фондах Львівського історичного музею мала низку джерел надходжень. Поповнення відбувалися шляхом передачі матеріалів з інших установ (Музей Дідушицьких, Міський музеї старожитностей Червенської землі, Львівський університет, Музей НТШ, Інститут суспільних наук (Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України), а також завдяки експедиційним роботам співробітників музею. Матеріали музейної колекції публікували на сторінках наукових видань протягом багатьох років. Проте значна частина трипільської збірки досі не введена до наукового обігу. З огляду на якість і кількість матеріалу ця колекція має потенціал для дослідження питань з трипільської проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

Кандиба О.О. (1937). Досліди на галицькому Поділлі в рр. 1928–1929 // ЗНТШ. – Львів. – Т. 154. – С. 1–14.

Кандиба О.О. (2007). Обігова спіраль в орнаментиці паскової кераміки // О. Ольжич. Археологія. – Київ. – С. 282–306.

Кравець В.П. (1955). Изучение поздне трипольских памятников в Верхнем Поднестровье // КСИА АН УССР. – Київ. – Вып. 4. – С. 133–136.

Пастернак Я. (1929). Нові археологічні набутки українських музеїв у Львові за 1928 р. // ЗНТШ. – Львів. – Т. 150. – С. 229–242.

Пастернак Я. (1933). Нові археологічні набутки українських музеїв у Львові за час від 1929–1933 р. // ЗНТШ. – Львів. – Т. 152. – С. 113–130.

Пастернак Я. (1961). Археологія України. – Торонто. – 164 с.

Полянський Ю. (1928). Нові археологічні знахідки з Галичини // ЗНТШ. – Львів. – Т. 149. – С. 9–30.

Ситник О.С. (1993). Поселення Бучач I та його місце серед трипільського масиву Подністров'я // Тези доповідей та повідомлень міжнародної наукової конференції “Трипільська культура на Україні (до 100-річчя відкриття)”. – Львів. – С. 58–60.

Ситник О.С. (2005). Постаті археології Львівського університету у фокусі столітньої історії // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів. – С. 17–25.

Ситник О.С., Ягодинська М.О. (2003). Нове трипільське поселення Бучач // Наукові записки Тернопільського краєзнавчого музею. – Тернопіль. – С. 38–46.

Ситник О.С., Ягодинська М.О. (2012). Охоронні розкопки трипільського та слов'янського поселень у Бучачі // Земледельцы и скотоводы Древней Европы. Проблемы, новые открытия, гипотезы. – К.-СПб. – С. 187–202.

Смірнова Г.І., Черниш К.К. (1954). Звіт про роботу Західно-української археологічної експедиції за 1954 рік // ІУ НАН України. – Оп. 5. – Од. зб. 154. – 58 с.

Смірнова Г.І., Черниш К.К. (1956). Звіт про розкопки верхніх шарів поселення біля с. Незвисько в 1956 році // ІУ НАН України. – Оп. 5. – Од. зб. 191. – 64 с.

Смірнова Г.І., Черниш К.К. (1957). Звіт про археологічні розкопки в с. Незвисько в 1957 році // ІУ НАН України. – Оп. 5. – Од. зб. 206. – 70 с.

Ткачук Т.М. (1998). Походження та відносна хронологія кошиловецької групи // Тези міжнародної наукової конференції “Трипільське поселення Кошилівці “Обоз” (до 120-річчя відкриття)”. – Заліщики. – С. 15–17.

Тодорова Х. (1979). Энеолит Болгарии. – София. – 186 с.

Черниш К.К. (1952). Звіт про роботу трипільського загону Дністрянської археологічної експедиції за 1952 рік // ІУ НАН України. – Оп. 5. – Од. зб. 118. – 37 с.

Черниш К.К. (1953). Звіт про розкопки нижніх горизонтів поселень в с. Незвисько Івано-Франківської області за 1953 р. // ІУ НАН України. – Оп. № 5. – Од. зб. № 135. – 28 с.

Штокало В. (1998). Розкопки трипільського поселення в урочищі “Обоз”: історія та сучасність // Тези міжнародної наукової конференції “Трипільське поселення Кошилівці “Обоз” (до 120-річчя відкриття)”. – Заліщики. – С. 5–12.

Dumitrescu V. (1974). Arta preistorică în România. – București. – 499 p.

Kozłowski L. (1924). Młodsza epoka kamienna w Polsce. – Lwów. – 242 s.

Kozłowski L. (1930). Budowle kultury ceramiki malowanej w świetle badań przeprowadzonych w Koszylowcach, Niezwiskach, Buczaczu. – Lwów. – 64 s.

Kozłowski L. (1939). Zarys pradziejów Polski południowo-wschodniej. – Lwów. – 104 s.

Laszlo A. (1914). Fouilles á la station primitive de Erösd (1907–1911) // Dolgazatok. – T. II. – S. 22–31.

Marinescu-Bîlcu S. (1981). Tîrpești. From Prehistory to History in Eastern Romania // BAR. – Oxford. – 167 p.

Marinescu-Bîlcu S. (1989). Ceramica cucuteniană de la Drăgușeni: tradiții, creații, proprii, aspecte regionale // SCIV. – București. – T. 40, N 3. – P. 215–241.

Marinescu-Bîlcu S., Bolomey A. (2000). Drăgușeni a cucutenian community. – București. – 205 p.

Matasă C. (1946). Frumușica, village prehistorique a ceramique peinte dans la Moldavie du nord. – București. – 148 p.

Vulpe R. (1957). Izvoare. Săpăturile din 1936–1948. – București. – 135 p.

REFERENCES

Kandyba, O.O. (1937). Doslidy na halytskomu Podilli v rr. 1928–1929. *Zapysky Naukovoho Tovarystva im. T. Shevchenka*, 154. Lviv, 1–14 (in Ukrainian).

Kandyba, O.O. (2007). Obihova spiral v ornamentytsi paskovoi keramiky. *O. Olzhych. Arkheolohiia*, Kyiv, 282–306 (in Ukrainian).

Kravec, V.P. (1955). Izuchenie pozdnetripol'skih pamjatnikov v Verhnem Podnestrov'e. *Kratkie soobshhenija Instituta arheologii Akademija nauk USSR*, 4. Kiev, 133–136 (in Russian).

Pasternak, Ia. (1929). Novi arkheolohichni nabutky ukrainskykh muzeiv u Lvovi za 1928 r. *Zapysky Naukovoho Tovarystva im. T. Shevchenka*, 150. Lviv, 229–242 (in Ukrainian).

Pasternak, Ia. (1933). Novi arkheolohichni nabutky ukrainskykh muzeiv u Lvovi za chas vid 1929–1933 r. *Zapysky Naukovoho Tovarystva im. T. Shevchenka*, 152. Lviv, 113–130 (in Ukrainian).

Pasternak, Ia. (1961). *Arkheolohiia Ukrainy*. Toronto, 164 pp. (in Ukrainian).

Polianskyi, Iu. (1928). Novi arkheolohichni znakhidky z Halychyny. *Zapysky Naukovoho Tovarystva im. T. Shevchenka*, 149. Lviv, 9–30 (in Ukrainian).

- Sytnyk, O.S. (1993). Poselennia Buchach I ta yoho mistse sered trypils'koho masyvu Podnistrov'ia. *Tezy dopovidei ta povidomlen mizhnarodnoi naukovoï konferentsii "Trypilska kultura na Ukraini (do 100-richchia vidkryttia)"*, Lviv, 58–60 (in Ukrainian).
- Sytnyk, O.S. (2005). Postati arkeolohii Lvivskoho universytetu u fokusi stolitnoi istorii. *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu*, Lviv, 17–25 (in Ukrainian).
- Sytnyk, O.S., & Yahodynska, M.O. (2003). Nove trypilske poselennia Buchach. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho kraieznavchoho muzeiu*, Ternopil, 38–46 (in Ukrainian).
- Sytnyk, O.S., & Yahodynska, M.O. (2012). Okhoronni rozkopky trypils'koho ta slov'ianskoho poselen u Buchachi. *Zemledel'cy i skotovody Drevnej Evropy. Problemy, novye otkrytija, gipotezy*, Kiev–Sankt-Peterburg, 187–202 (in Ukrainian).
- Smirnova, H.I., & Chernysh, K.K. (1954). *Zvit pro robotu Zakhidno-ukrainskoi arkeolohichnoi ekspedytsii za 1954 rik. Naukovyi arkhiv Instytut ukraïnoznavstva, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy*. Op. 5. Od. zb. 154, 58 pp. (in Ukrainian).
- Smirnova, H.I., & Chernysh, K.K. (1956). *Zvit pro rozkopky verkhnikh shariv poselennia bilia s. Nezvysko v 1956 rotsi. Naukovyi arkhiv Instytut ukraïnoznavstva, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy*. Op. 5. Od. zb. 191, 64 pp. (in Ukrainian).
- Smirnova, H.I., & Chernysh, K.K. (1957). *Zvit pro arkeolohichni rozkopky v s. Nezvysko v 1957 rotsi. Naukovyi arkhiv Instytut ukraïnoznavstva, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy*. Op. 5. Od. zb. 206, 70 pp. (in Ukrainian).
- Tkachuk, T.M. (1998). Pokhodzhennia ta vidnosna khronolohiia koshylovet'skoi hrupy. *Tezy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii "Trypilske poselennia Koshylyvt'si "Oboz" (do 120-richchia vidkryttia)"*, Zalishchyky, 15–17 (in Ukrainian).
- Todorova, H. (1979). *Jeneolit Bolgarii*. Sofija, 186 pp. (in Russian).
- Chernysh, K.K. (1952). *Zvit pro robotu trypils'koho zahonu Dnistrianskoi arkeolohichnoi ekspedytsii za 1952 rik. Naukovyi arkhiv Instytut ukraïnoznavstva, Natsionalna akademiia nauk Ukrainy*. Op. 5. Od. zb. 118, 37 pp. (in Ukrainian).
- Chernysh, K.K. (1953). *Zvit pro rozkopky nyzhnikh horyzontiv poselen v s. Nezvysko Ivano-Frankivskoi oblasti za 1953 r. Instytut ukraïnoznavstva Natsionalna akademiia nauk Ukrainy*. Op. 5. Od. zb. 135, 28 pp. (in Ukrainian).
- Shtokalo, V. (1998). Rozkopky trypils'koho poselennia v urochys'khi "Oboz": istoriia ta suchasnist. *Tezy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii "Trypilske poselennia Koshylyvt'si "Oboz" (do 120-richchia vidkryttia)"*, Zalishchyky, 5–12 (in Ukrainian).
- Dumitrescu, V. (1974). *Arta preistoricã în România*. București, 499 pp. (in Romanian).
- Kozłowski, L. (1924). *Młodsza epoka kamienna w Polsce*. Lwów, 242 pp. (in Polish).
- Kozłowski, L. (1930). *Budowle kultury ceramiki malowanej w swietle badan przeprowadzonych w Koszylowcach, Niezwiskach, Buczaczu*. Lwów, 64 pp. (in Polish).
- Kozłowski, L. (1939). *Zarys pradziejów Polski Południowo-wschodniej*. Lwów, 104 pp. (in Polish).
- Laszlo, A. (1914). Fouilles à la station primitive de Erösd (1907–1911). *Dolgazatok*, 2, 22–31 (in Romanian).
- Marinescu-Bîlcu, S. (1981). Tîrpești. From Prehistory to History in Easten Romania. *British Archaeological Reports*, 167 pp. (in English).
- Marinescu-Bîlcu, S. (1989). Ceramica cucuteniană de la Drăgușeni: tradiții, creații, proprii, aspecte regionale. *Studii și Cercetări De Istorie Veche*, 40(3). București, 215–241 (in Romanian).
- Marinescu-Bîlcu, S., & Bolomey, A. (2000). *Drăgușeni a cucutenian community*. București, 205 pp. (in Romanian).
- Matasă, C. (1946). *Frumușica, village prehistorique a ceramique peinte dans la Moldavie du nord*. București, 148 pp. (in Romanian).
- Vulpe, R. (1957). *Izvoare. Săpăturile din 1936–1948*. București, 135 pp. (in Romanian).

Стаття: надійшла до редакції 20.04.2017
прийнята до друку 25.05.2017

FORMATION OF TRYPILLYA COLLECTION OF LVIV HISTORICAL MUSEUM

Jana YAKOVYSHYNA¹, Oksana KUTSENIAK²

¹ *Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine,
Vynnychenko Str., 24, 79008, Lviv, Ukraine, e-mail: jkovyshyna@ukr.net*

² *Lviv Historical Museum,
Rynok Sq., 24, 79000, Lviv, Ukraine, e-mail: okutsenyak@gmail.com*

Collection of Trypillya culture of Lviv Historical Museum includes more than 6000 artifacts. Its was complemented by transferring of materials from other institutions, as well as through field researches carried out by scientists of the museum.

The largest part of the collection (almost 1200 artifacts) consists of the materials, obtained during archaeological researches conducted near Koshylivtsi, Zalischyky district, Ternopil region. Collection was transferred in 1940 from the Museum of Dzieduszyci. The second largest group (1100 artifacts) includes materials from the settlement near Horodnytsia, Horodenka district, Ivano-Frankivsk region. The collection was originally stored in the Museum of Dzieduszyci, then in the City Museum of Antiquities of Chervenska land. In 1940 it was transferred to the Lviv Historical Museum. Collection of finds of the same quantity comes from Nezvysko, Gorodenka district, Ivano-Frankivsk region. These materials were stored at the University of Lviv and in the City Museum of Antiquities of Chervenska land. In 1940 they were transferred to the Lviv Historical Museum. Almost 900 finds originate from the site near Zalischyky, Ternopil region. They were transferred to Lviv Historical Museum in 1940 from the Museum of Shevchenko Scientific Society and from the Institute of Social Sciences (now Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of National Academy of Sciences of Ukraine) in 1950.

In 1952 Trypillya collection was complemented by researchers of the Department of prehistoric society (department of archeology of Lviv Historical Museum was called in this way than) I. Sveshnikov, V. Savych, G. Vlasova. They conducted field surveys in Ternopil region near Bilche-Zolote, Glubichka, Fedorivka, Yablunivka.

The last complex of materials appeared in 1988, when the scientist of Lviv Historical Museum, I. Myhalchyshyn, researched Trypillya settlement near Glynyany, Zolochiv district.

Key words: collection, Lviv Historical Museum, Trypillya culture.